

REPUBLIKA SLOVENIJA vs0119266814

USTAVNO SODIŠČE

Številka: 13-1-63120-13

Up-253/20-12

Datum: 5. 11. 2020

SKLEP

Ustavno sodišče je v postopku za preizkus ustavne pritožbe Roka Lampeta, Miklavž na Dravskem polju, na seji 5. novembra 2020

sklenilo:

1. Ustavna pritožba zoper sodbo Vrhovnega sodišča št. I Ips 3425/2014 z dne 8. 10.

2019 se sprejme v obravnavo.

2. Do končne odločitve Ustavnega sodišča se prekine postopek nove razsoje po razveljavitvi pravnomočne obsodilne sodbe Vojaškega sodišča IV. armade št. I Sod 117146 z dne 10. 8. 1946, ki ga Okrožno sodišče v Ljubljani vodi pod opravilno številko VII K 342512014, in postopek, ki v zvezi s to zadevo teče pred sodiščem druge stopnje, ter se zadrži tek roka iz drugega odstavka 91. člena Kazenskega zakonika (Uradni list RS, št. 50112 — uradno prečiščeno besedilo, 6/16 — popr., 54115, 38/16, 27117, 23120 in 91/20).

OBRAZLOŽITEV

A.

1. Pritožnik izpodbija sodbo, s katero je Vrhovno sodišče razveljavilo pravnomočno sodbo Vojaškega sodišča IV. armade št. I Sod 117/46 z dne 10. 8. 1946 v delu zoper obsojenega Leona Rupnika in zadevo v tem obsegu vmilo Okrožnemu sodišču v Ljubljani v novo sojenje. Zatrjuje kršitve 1., 2., 3., 8., 15., 14., 17., 18., 21., 23., 34., 35. in 153. člena Ustave ter 3., 5., 6., 8., 13. in 14. člena Konvencije o varstvu

človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS, št. 33/94, MP, št. 7194 — v nadaljevanju EKČP). Med drugim navaja, da je potomec žrtve vojnega nasilja, da je bil status žrtve vojnega nasilja priznan njegovi stari mami Mariji Kuntič z odločbo Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve z dne 20. 9. 2001 (otrok starša, ubitega zaradi sodelovanja v NOB) in da svoj pravni interes opira neposredno na status žrtve kaznivega dejanja. Navaja, da bo postopek nove razsoje ustavljen zaradi smrti obtoženca, da zoper tako odločitev ne bo imel na voljo nobenega pravnega sredstva in da posledično ne bo mogel uveljavljati kršitev svojih pravic. Predlaga začasno zadržanje izvršitve izpodbijane sodbe.

2. Pritožnik vlaga tudi pobudo za začetek postopka za oceno ustavnosti prvega odstavka 426. člena Zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 32112 — uradno prečiščeno besedilo, 47113, 87/14, 66/17 in 22119 — v nadaljevanju ZKP). Izpodbijana določba naj bi bila v neskladju z 31. členom Ustave, 4. členom Protokola št. 7 k EKČP in 50. členom Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (UL C 202, 7. 6. 2016). Predlaga začasno zadržanje izvrševanja izpodbijanega predpisa.

3. Pritožnik med drugim navaja, da Leon Rupnik, kot vodja pomožnih enot SS v t. i. Ljubljanski pokrajini, simbolizira kolaboracijo s fašističnim in nacističnim okupatorjem. Sklicuje se na dostojanstvo žrtev njihovega nasilja. Navaja, da sodba Vrhovnega sodišča nasprotuje splošno priznanim načelom mednarodnega prava in krši Ustavo, saj vsebuje stališče, da je treba izhajati iz procesnih standardov, veljavnih v času sojenja, ne opredeli pa se do vprašanja, kateri so bili ti procesni standardi, veljavni v času sojenja leta 1946. Navaja, da je Vrhovno sodišče storilo ključno napako, ko ni omenilo t. i. NOrnberške sodbe kot glavnega kriterija procesnih garancij in pravnih standardov civiliziranih narodov. Navaja, da je Vrhovno sodišče ignoriralo tudi test Ustavnega sodišča iz odločbe št. U-l6/93 z dne 1.4. 1994 (Uradni list RS, št. 23/94 in OdlUS III, 33), v katerem je kot standard civiliziranih narodov priznalo Londonski statut. Navaja, da Vrhovno sodišče neutemeljeno očita Vojaškemu sodišču IV. armade, da ni uporabilo Zakonika o sodnem kazenskem postopanju za Kraljevino Jugoslavijo (v nadaljevanju ZSKP), saj gre za predpis, sprejet v diktaturi. Navaja, da so postopkovna pravila pred Vojaškim sodiščem IV. armade zagotavljala dodatne pravice, ki jih Londonski statut ni poznal (pravica do pritožbe na instančno sodišče), in da je bila sodba Vojaškega sodišča IV. armade bolj obrazložena kot sodba NOrnberškega sodišča, ki je obsodbo Hermanna Góringa obrazložilo na vsega dveh straneh, poleg tega je obrazložilo le dve od štirih točk obtožnice, čeprav je bil obsojen po vseh točkah. Navaja, da so dejstva in funkcija obtoženca govorili zase ter da je zato sodba NOrnberškega sodišča posledično skopo in splošno obrazložena — to je po mnenju pritožnika procesni standard iz leta 1946. Pritožnik na tej podlagi ocenjuje, da je sodba Vojaškega sodišča IV. armade po vseh kriterijih konvergentna s sodbo NOrnberškega sodišča, ki tvori edini ustrezen kriterij presoje tedanjih pravnih standardov izvedbe postopka in pisanja sodbe, in da sodba Vrhovnega sodišča nasprotuje splošnoveljavnim načelom mednarodnega prava, tj. načelom Londonskega statuta in načelom iz NOrnberške sodbe, Ustava pa zahteva, da so akti v Republiki Sloveniji v skladu s splošno priznanimi načeli mednarodnega prava.

4. Vrhovno sodišče je zapisalo, da dejanja, ki so v izreku pravnomočne obsodilne sodbe opisana pod točkami 1, 3, delno 7, 9 in 10, niso obrazložena ter da je bilo treba glede obrazložitve in sestavin sodbe uporabiti ZSKP oziroma njegove določbe kot pravna pravila (ki so jih sodišča smela uporabiti na podlagi določb Odloka o odpravi in razveljavljenju vseh pravnih predpisov, izdanih med okupacijo po okupatorjih in njihovih pomagačih, o veljavnosti odločb, izdanih v tej dobi, in o odpravi pravnih predpisov, ki so veljali v trenutku okupacije po sovražniku, objavljenem v Uradnem listu Demokratične federativne Jugoslavije št. 4-51/45 z dne 13. 2. 1945, ki je bil kasneje potrjen še z zakonom). Pojasnilo je, da je bilo v 293. paragrafu ZSKP predpisano, da je v razlogih sodbe treba navesti kratko, toda povsem določno, katera dejstva sodišče šteje za dokazana ali nedokazana in iz katerih razlogov; kateri razlogi in nagibi so vodili sodišče ob reševanju pravnih vprašanj in zavračanju izvestnih ugovorov o tem, zlasti pa o obstoju ali neobstoju okolnosti, ki po zakonu izključujejo krivdo ali izključujejo, ukinjajo, zmanjšajo ali povečujejo obtoženčevo kaznivost, ali ki izključujejo pregon. Ugotovilo je, da je vsebinsko 293. paragraf ZSKP enak sedmemu odstavku 364. člena ZKP, ki določa, kaj mora vsebovati obrazložitev sodbe, in da je tudi Uredba o vojaških sodiščih z dne 24. 5. 1944 (v nadaljevanju Uredba) v drugem odstavku 28. člena predpisovala, da mora pisno izdelana sodba vsebovati izrek in obrazložitev, ter določala, da je v obrazložitvi sodbe treba natančno navesti ugotovljena dejstva in dokaze, na podlagi katerih se je sodišče prepričalo o resničnosti teh dejstev, na primer priznanje, izpovedbo določenih prič, listine, izvedence; posebej je bilo treba obrazložiti oceno dokazov ter obteževalne in olajševalne okoliščine za odmero sankcij. Vrhovno sodišče je zavrnilo stališče državnega tožilca v odgovoru na zahtevo za varstvo zakonitosti, da bistvene kršitve določb kazenskega postopka ni, ker je obsojenec priznal krivdo za storitev kaznivih dejanj. Pojasnilo je, da ne ZSKP ne Uredba nista predpisovala postopka o priznanju krivde in da je ZSKP v 254. paragrafu določal, da obtoženčevo priznanje, kakor tudi je popolno, ne razrešuje predsednika senata in sodišča dolžnosti, da opravi zbiranje nadaljnjih dokazov. Ocenilo je, da je glede na določbe ZSKP in Uredbe sodba, ne glede na zapis v pravnomočni sodbi, "da je obsojeni Rupnik dejanja priznal, da pa v nekaterih točkah -skuša zmanjšati svojo osebno krivdo", morala imeti o vseh delih obrazložitev, da morajo biti v sodbi obrazložena dejstva, ki so pomembna za uporabo določb materialnega in procesnega zakona in da mora biti obrazloženo, kako je sodišče doseglo svojo odločitev. Pojasnilo je, da je pri presoji sodbe treba izhajati iz procesnih standardov, veljavnih v času sojenja, da je presoja možna glede temeljnih postopkovnih garancij obsojencu in da te niso dosegale tedanjih procesnih standardov in tako tudi niso bile v zadostni meri upoštevane, saj je bilo sodbo treba obrazložiti v vseh njenih delih. Zapisalo je, da prvostopenjska sodba v navedenih točkah ne obsega presoje zagovora obsojenca in dokazov ter ne vsebuje razlogov o odločilnih dejstvih in zakonskih znakih kaznivega dejanja, za katerega je bil obsojenec spoznan za krivega in ki izhajajo iz izreka sodbe ter pomenijo dejanski temelj sodbe. Sklenilo je, da sodba ni bila v skladu s tedanjimi pravnimi načeli, zaradi česar vložnica utemeljeno uveljavlja, da je podana bistvena kršitev določb kazenskega postopka iz 1 1 . točke prvega odstavka 371. člena ZKP, ki je terjala razveljavitev sodbe.

5. Pritožnik isto sodbo Vrhovnega sodišča pravočasno izpodbija že drugič. Senat Ustavnega sodišča je s sklepom št. Up-120/20 z dne 25. 2. 2020 prvo ustavno pritožbo zavrgel. Ustavno sodišče na tak sklep ni vezano, poleg tega pritožnik v novi ustavni pritožbi podaja nove navedbe o nemožnosti izpodbijanja sodbe Vrhovnega sodišča in nemožnosti izčrpanja pravnih sredstev v postopku nove razsoje. Ustavno sodišče je ustavno pritožbo sprejelo v obravnavo (1. točka izreka). Ko bo odločalo o njeni utemeljenosti, bo presodilo, ali so bile z izpodbijano sodno odločbo kršene pritožnikove človekove pravice oziroma temeljne svoboščine. O pobudi za začetek postopka za presojo ustavnosti ZKP in predlogu za zadržanje izvrševanja izpodbijanega zakona bo Ustavno sodišče odločilo naknadno.

6. Če je ustavna pritožba sprejeta v obravnavo, sme senat ali Ustavno sodišče na podlagi 58. člena Zakona o Ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 64/07 — uradno prečiščeno besedilo, 109/12 in 23/20 — v nadaljevanju ZUstS) na nejavni seji zadržati izvršitev posamičnega akta, ki se z ustavno pritožbo izpodbija, če bi z izvršitvijo lahko nastale težko popravljive škodljive posledice. Pritožnik navaja, da bo z izvršitvijo izpodbijane sodbe prišlo do rehabilitacije Leona Rupnika, ker se mu zaradi smrti ne more in ne sme več soditi, in da v tem primeru pritožnik v nobenem postopku več ne bo mogel uveljavljati kršitve pravice do dostojanstva in drugih pravic, saj bo postopek pred sodiščem prve stopnje ustavljen, pritožnik pa ne bo razpolagal s pravnimi sredstvi zoper odločitve o ustavitvi postopka. Z morebitno pravnomočno ustavitvijo kazenskega postopka bi se dokončno vzpostavila domneva nedolžnosti in nastopila prepoved ponovnega sojenja o isti stvari iz 31. člena Ustave. Tudi če bi pritožnik z ustavno pritožbo kasneje uspel, te posledice ne bi bilo mogoče odpraviti. Ustavna pritožba bi s tem postala brezpredmetna.

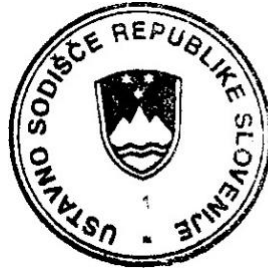
7. Ustavno sodišče glede na ureditev pravnih sredstev v ZKP (z vidika pritožnikovih možnosti za učinkovit dostop do njih) ocenjuje, da bi z učinkovanjem izpodbijanega akta, ki se odraža v odrejenem novem sojenju sedaj pok. Leona Rupnika, lahko nastale težko popravljive škodljive posledice. Ustavno sodišče ocenjuje tudi, da zadržanje učinka izpodbijane sodbe ne more imeti enako hudih škodljivih posledic, saj pomeni le odložitev izdaje končne odločitve v postopkih, ki tečejo na podlagi izpodbijane sodbe. Zato je na podlagi 58. člena ZUstS odločilo o začasnem zadržanju učinka izpodbijane sodbe Vrhovnega sodišča (2. točka izreka). Odločitev o zadržanju učinka izpodbijane sodbe Vrhovnega sodišča pomeni, da je do konca odločanja Ustavnega sodišča o ustavni pritožbi prekinjen postopek zoper sedaj pok. Leona Rupnika.

8. Ker je v času postopka pred Ustavnim sodiščem sodišče prve stopnje v postopku nove razsoje že ustavilo kazenski postopek zoper obtoženega Leona Rupnika zaradi njegove smrti (Ustavno sodišče se je s tem podatkom seznanilo pri obravnavi vsebinsko povezane zadeve št. Up-247/20, v kateri pritožniki izpodbijajo sodbo Vrhovnega sodišča iz 1. točke izreka tega sklepa), je Ustavno sodišče do končne odločitve prekinilo postopek, ki teče na podlagi sodbe Vrhovnega sodišča št. I Ips 3425/2014 z dne 8. 10. 2019; to je postopek nove razsoje po razveljavitvi pravnomočne obsodilne sodbe Vojaškega sodišča IV. armade št. I Sod 117/46 z dne 10. 8. 1946, ki ga Okrožno sodišče v Ljubljani vodi pod opravilno številko VII K 3425/2014,

in postopek, ki v zvezi s to zadevo teče pred sodiščem druge stopnje. Hkrati je zadržalo tudi tek roka iz drugega odstavka 91. člena Kazenskega zakonika (KZ-I).

C.

9. Ustavno sodišče je sprejelo ta sklep na podlagi drugega odstavka 55.b člena in 58. člena ZUstS ter tretje alineje tretjega odstavka 46. člena Poslovnika Ustavnega sodišča (Uradni list RS, št. 86/07, 54/10, 56/11, 70/17 in 35/20) v sestavi: predsednik dr. Rajko Knez ter sodnice in sodniki dr. Matej Accetto, dr. Rok Čeferin, dr. Dunja Jadek Pensa, dr. Špelca Mežnar, Marko Šorli in dr. Katja Šugman Stubbs. Sklep je sprejelo s šestimi glasovi proti enemu. Proti je glasoval sodnik Šorli, ki je dal odklonilno ločeno mnenje. Sodnica Šugman Stubbs je dala pritrdilno ločeno mnenje.

dr. Rajko Knez
Predsednik

Številka: 0-1-63120-14
Up-253/20-13
Datum: 13. 1 1. 2020

ODKLONILNO LOČENO MNENJE SODNIKA MARKA ŠORLIJA K SKLEPU ŠT. U-I-63/20, Up-253/20-13 Z DNE 5. 11. 2020

Ustavno sodišče je sprejelo v obravnavo ustavno pritožbo zoper sodbo Vrhovnega sodišča, s katero je bila ta v t. i. zadevi Rupnik razveljavljena in vrnjena v novo sojenje sodišču prve stopnje. Odločitve nisem mogel podpreti, saj, menim, niso izpolnjene procesne predpostavke izčrpanja pravnih sredstev, ni izkazan pravni interes pritožnika in ni odgovorjeno na vprašanje pravočasnosti ustavne pritožbe.

Pravni interes

V pogoju, da mora ustavno pritožbo vložiti "upravičena oseba", je vsebovana tudi procesna predpostavka pravnega interesa. Pritožnik izpodbija odločitev Vrhovnega sodišča, ki se nanj ne nanaša. Zatrjuje, da ima status oškodovanca, pri čemer so njegove navedbe nejasne. Tako navaja, da je potomec žrtve vojnega nasilja, hkrati pa tudi, da svoj pravni interes opira neposredno na status žrtve kaznivega dejanja. Navedeno zatrjevanje smiselno pomeni uveljavljanja statusa oškodovanca iz šeste alineje 144. člena ZKP. Oškodovancem je namreč pod določenimi pogoji omogočen dostop do Ustavnega sodišča z vložitvijo ustavne pritožbe.¹ Po mojem mnenju pritožnik statusa oškodovanca ni izkazal. Zgolj trditev, da je potomec žrtve vojnega nasilja, ne da bi pojasnil, kako naj bi bila smrt njegovega prednika povezana s kaznivimi dejanji, ki so predmet obtožbe v razveljavljeni zadevi Rupnik, ne daje podlage za sklep o obstoju takega statusa. Če pritožnik ni oškodovanec v razveljavljeni zadevi Rupnik, pa se postavlja vprašanje, ali so bile lahko z razveljavitvijo sodbe, za katero je Vrhovno sodišče ugotovilo, da je nezakonita, lahko kršene njegove človekove pravice in katere. Z vprašanjem aktivne legitimacije se večina, ki je sprejela ustavno pritožbo v obravnavo,

¹ Odločba Ustavnega sodišča št. Up-320/14, U-I-5/17 z dne 14. 9. 2017 (Uradni list RS št. 59/17, in OdiUS XXII, 9).

pravzaprav niti ni ukvarjala, čeprav mora po ustaljeni ustavnosodni presoji vsakdo, ki zahteva sodno varstvo svojih pravic, izkazovati pravni interes. Kot verjetno mora izkazati, da bo ugoditev njegovi zahtevi pomenila zanj določeno korist (izboljšanje pravnega položaja), ki je brez tega ne more doseči. Pravni interes mora biti izkazan tudi za vložitev ustavne pritožbe.

Izčrpanje pravnih sredstev

Tudi če bi pritožnik izkazal svoj pravni interes pa za vložitev ustavne pritožbe ni izčrpal vseh pravnih sredstev. Ustavna pritožba zoper sodne odločbe o razveljavitvi sodnih odločb in vrnitvi zadev v novo odločanje po ustaljenem stališču Ustavnega sodišča ni dovoljena, saj pravna sredstva, s katerimi pritožnik lahko doseže varstvo svojih človekovih pravic in temeljnih svoboščin, še niso izčrpana. V takem primeru imajo namreč stranke oziroma udeleženci v nadaljnjem postopku še vedno možnost svoje očitke utemeljevati tudi z razlogi, ki se nanašajo na varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Predvsem pa imajo možnost doseči, da bodo v ponovljenem postopku spoštovane vse človekove pravice in temeljne svoboščine, ki jim jih zagotavlja Ustava.¹

Razveljavitev pravnomočne sodbe z vrnitvijo zadeve v novo sojenje privede do nove razsoje, v katerem ni več pravnomočne sodbe. Iz stališč Vrhovnega sodišča,² Ustavnega sodišča³ in procesne literature⁴ izhaja, da v postopku nove razsoje po razveljavitvi pravnomočne obsodilne sodbe do ustavitve kazenskega postopka zaradi smrti obdolženca na podlagi 139. člena ZKP ne more priti, saj lahko postopek nove razsoje teče tudi po obdolženčevi smrti. Postopek nove razsoje namreč ne pomeni novega kazenskega pregona niti rednega kazenskega postopka, temveč gre za poseben postopek preizkusa zakonitosti prejšnje pravnomočne sodbe, ki je namenjen sanaciji postopkovnih kršitev in ki lahko privede do ugodnejše sodbe za obdolženca ali pa do obsodilne sodbe, utemeljene na zakonito izpeljanem postopku.

Obstaja več možnosti izida postopka nove razsoje, poleg izreka obsodilne ali oprostilne sodbe pridejo v poštev tudi druge odločitve, npr. izrek zavrnilne sodbe ali izdaja sklepa o ustavitvi postopka na podlagi tretjega odstavka 293. člena ZKP, vendar pa procesni predpis omogoča pritožbo tudi osebam, na katere se navedene možne odločitve o koncu postopka neposredno ne nanašajo. To je pomembno z vidika pritožnika, ki izpodbija

¹ Sklep Ustavnega sodišča št. Up-950/14 Z dne 12. 5. 2016 (Uradni list RS, št. 38/16).

² Pravno mnenje občne seje Vrhovnega sodišča Z dne 16. 6. 1999.

³ Odločba Ustavnega sodišča št. U-I-25/07 Z dne 11. 9. 2008.

⁴ Š. Horvat, Zakon o kazenskem postopku S komentarjem, GV Založba, Ljubljana 2004, str. 925.

sodno odločbo, ki se nanj neposredno ne nanaša, smiselno pa zatrjuje, da ima status oškodovanca.

Na podlagi četrtega odstavka 366. člena ZKP sme pritožbo zoper zavrnilno, oprostilno in obsodilno sodbo (zoper slednjo le glede odločbe o premoženjskopravnem zahtevku) vložiti tudi oškodovanec, ki je s šesto alinejo 144. člena ZKP opredeljen kot tisti, kateremu je kakršnakoli njegova osebna ali premoženjska pravica s kaznivim dejanjem prekršena ali ogrožena, kadar pa je neposredna posledica kaznivega dejanja smrt osebe, se za oškodovanca štejejo tudi njen zakonec oziroma oseba, s katero je živela v zunajzakonski skupnosti, njeni sorodniki v ravni vrsti, njen posvojenec ali posvojitelj, njeni bratje in sestre ter osebe, ki jih je preživljala oziroma jih je bila dolžna preživljati.

Pritožbo zoper sklepe smejo na podlagi prvega odstavka 399. člena ZKP poleg strank vložiti tudi osebe, katerih pravice so prekršene, razen če je v ZKP pritožba zoper kak sklep izrecno izključena. Glede na stališče Vrhovnega sodišča iz sodbe št. I Ips 2457/2010 z dne 22. 12. 2016, da se v postopkih z rednimi in izrednimi pravnimi sredstvi ter v postopku, ko je sodna odločba razveljavljena z odločbo Ustavnega sodišča, zadeva po razveljavitvi sodbe vrne v fazo priprav na glavno obravnavo, ko je obtožni akt že preizkušen in se nato opravi glavna obravnavo, je sklep, na podlagi katerega bi lahko prišlo do ustavitve postopka nove razsoje, predvsem sklep iz tretjega odstavka 293. člena ZKP, zoper katerega pa pritožba ni izključena. V strokovni literaturi je pojasnjeno, da krog oseb, ki se lahko pritožijo zoper sklep, ni isti kot pri sodbi, in da se s sklepi, ki se izdajajo v kazenskem postopku, ne posega le v pravice in interese obdolženca, temveč tudi drugih oseb. Zato imajo poleg strank pravico do pritožbe zoper sklepe tudi druge osebe, če je bila s sklepom kršena kakšna njihova pravica. Sodišče mora v vsakem konkretnem primeru presoditi, ali je prizadeta oseba, ki ni stranka, upravičenec do pritožbe, ker je sklep posegel v kakšno njeno pravico.

Upravičenje za vložitev pritožbe zoper sodbe in sklepe je torej v procesnem zakonu opredeljeno dovolj široko, da bi v postopku nove razsoje pritožnik, če bi izkazal dejstva in okoliščine, ki jih v zvezi s svojim statusom in kršitvami človekovih pravic zatrjuje v ustavni pritožbi, imel možnost uveljavljanja varstva svojih pravic v ponovljenem postopku, s čemer bi bil šele izpolnjen pogoj izčrpanja pravnih sredstev za vložitev ustavne pritožbe.

Pravočasnost

Zoper sodbo Vrhovnega sodišča, ki je bila sprejeta dne 8. 10. 2019, je pritožnik vložil ustavno pritožbo 5. 3. 2020. Zatrjuje, da jo je vložil v 60-dnevnem roku iz prvega odstavka 52. člena ZUstS, saj je zanjo izvedel šele 6. 1. 2020, ko jo je Vrhovno sodišče objavilo na spletu. Izjemo od pravila iz prvega odstavka 52. člena ZUstS določa tretji odstavek navedenega člena. V posebno utemeljenih primerih namreč lahko Ustavno sodišče izjemoma odloča o ustavni pritožbi, ki je vložena po izteku roka, določenega za vložitev. Izjema, ki jo je po splošnem pravilu treba razlagati ozko, mora biti torej posebno utemeljena. Z vprašanjem, ali gre za tak primer, se odločitev o sprejemu posebej ne ukvarja in obrazložitev sklepa o sprejemu ustavne pritožbe o tem nima

razlogov. Sprejem ustavne pritožbe, glede katere ni posebej presojeno, ali izpolnjuje pogoje iz tretjega odstavka 52. člena ZIJstS, lahko pomeni arbitrarno obravnavanje.

Sklep

Ocenjujem, da navedene procesne predpostavke ali niso podane ali v zvezi z njimi ni odgovorjeno na ključna vprašanja, pomembna za presojo njihovega obstoja, zato sklepa o sprejemu ustavne pritožbe nisem mogel podpreti.

Marko Šorli, l.r.
Sodnik

Številka: 1.1-1-63/20-15 Up-253/20-14

Datum: 16. 11. 2020

PRITRDILNO LOČENO MNENJE
SODNICE DR. KATJE ŠUGMAN STUBBS K SKLEPU
ŠT. U-I-63/20, Up-253/20 Z DNE 5. 11. 2020, KI SE MU
PRIDRUŽUJE SODNICA DR. ŠPELCA MEŽNAR

Ustavna pritožba zoper sodbo Vrhovnega sodišča, ki je na podlagi zahteve za varstvo zakonitosti razveljavila skoraj 75 let staro obsodilno sodbo zoper Leona Rupnika, ni običajen primer, ki se znajde na mizi ustavne sodnice. Glasovala sem za sprejem ustavne pritožbe in začasno zadržanje izvrševanja razveljavitvene sodbe Vrhovnega sodišča, v nadaljevanju pa pojasnujem razloge za svojo odločitev.

I. O naravi zahteve za varstvo zakonitosti in popravi krivic

Izredno pravno sredstvo zahteva za varstvo zakonitosti je namenjena saniranju kršitev pri uporabi prava, do katerih je prišlo pri prvostopenjskem ali drugostopenjskem sojenju zadev, ⁵ ki se odvijajo v sedanjem času. Kot pravi Fišer, naj bi s časovnega vidika zahteva za varstvo zakonitosti tesno sledila pravnomočnosti sodne odločbe. ⁶ Pri obsojencu to očitno kaže trimesečni prekluzivni rok, ki ga ima na voljo, da zahtevo vloži (tretji odstavek 421. člena ZKP). Res je, da tožilec pri vlaganju tega pravnega sredstva ni vezan na noben rok, vendar pa tudi zanj po naravi stvari velja, da naj bi to sredstvo vložili čim prej po izdajo drugostopenjske sodbe, saj naj bi se pravna vprašanja

⁵ Š. Horvat, Zakon o kazenskem postopku S komentarjem, GV Založba, Ljubljana 2004, s. v. 420. člen ZKP.

⁶ K. Šugman Stubbs, P. Gorkič, Z. Fišer, Temelji kazenskega procesnega prava, GV Založba, Ljubljana 2020, str. 547.

razčistila čimprej po pravnomočnosti. ⁷ Nikakršnega dvoma ne more biti o tem, da je to pravno sredstvo zasnovano za preizkušanje tekočih, aktualnih zadev.

V takšno časovno zasnovano tega izrednega pravnega sredstva sta večkrat posegla Ustavno sodišče in zakonodajalec. Zahtevo po tem, da mora zakonodajalec omogočiti odpravo vseh v procesnem in v vsebinskem smislu krivičnih odločb, izdanih na podlagi predpisov revolucionarne medvojne in povojne oblasti, in odpravo posledic teh odločb z izrednimi pravnimi sredstvi, je Ustavno sodišče postavilo v odločbi št. U-I-6/93 z dne 1. 4. 1994. ⁸ Z določbo 559. člena ZKP/94 je zakonodajalec tudi za tovrstne primere kazenskih obsodb določil dveletno, časovno omejeno, izredno možnost vložitve zahteve za varstvo zakonitosti. Ustavno sodišče je z odločbo št. U-I-247/96 zakonodajalca pozvalo, naj dvoletni rok čim prej podaljša (tč. 21). ⁹ Zakonodajalec je z ZKP-G, ki je začel veljati 26. 11. 2005, uveljavil tudi novo prehodno določbo (20. člen ZKP-G), s katero je ponovno uzakonil možnost vložitve zahteve za varstvo zakonitosti zoper sodne odločbe, ki so postale pravnomočne do 2. 7. 1990 tokrat do 31. 12. 2008. ¹⁰ Ustavno sodišče je nato v odločbi št. U-I-24/04 ugotovilo, da zakonodajalec roka še vedno ni podaljšal tako, da bi v celoti zagotovil možnosti odprave krivičnih obsodb, zato je zakonodajalcu ponovno naložilo podaljšanje roka. Z ZKP-I je bil tako rok za vložitev takšnih pravnih sredstev podaljšán do 31. decembra 2012.

Tako je torej zakonodajalec omogočil, da se pravno sredstvo, ki je idejno in izvedbeno zasnovano za sodobne in aktualne kazenske postopke, vlaga tudi v postopkih, ki so potekali v nekem povsem drugem času, na podlagi v temelju drugačne procesne in materialne zakonodaje.

⁷ Prav tam. Pri tem puščamo ob strani izjemo: možnost vložitve zahteve za varstvo zakonitosti po sodbi ESČP, s katero je bila ugotovljena kršitev v škodo obdolženca (četrti in peti odstavek 421. člena ZKP).

⁸ "Vendar pa Ustavno sodišče ugotavlja, da v Republiki Sloveniji ni bil sprejet zakon (ali več zakonov), ki bi omogočil odpravo vseh pravnih posledic tistih predpisov prejšnje nedemokratske ureditve, katerih uporaba je na osebnem ali premoženjskem področju pripeljala do kršitve temeljnih človekovih pravic in svoboščin (tč. 3). "Ustavno sodišče poziva zakonodajalca, da v najkrajšem možnem roku z ustreznimi zakonskimi določbami ustvari bodisi posebno izredno pravno sredstvo bodisi omogoči uporabo doslej obstoječih izrednih pravnih sredstev v ta namen "

⁹ Ustavno sodišče je tudi odločilo, da bo do spremembe zakonodaje samo vzelo v presojo zahteve, ki bodo zaradi preteka roka iz 559. člena ZKP zavržene (tč. 21).

¹⁰ Zahteva je bila omejena samo na taksativno naštetá kazniva dejanja iz drugega odstavka 20. člena ZKP-G.

II. Spreminjanje vloge oškodovanca

Zahteva za varstvo zakonitosti je načeloma sredstvo strank, v imenu obdolženca pa ga lahko vložijo po njegovi smrti tudi osebe iz drugega odstavka 367. člena ZKP.¹¹ Vendar tudi za njih velja prekluzivni rok: vložijo jo lahko samo v okviru 3-mesečnega roka, ki ga je imel na razpolago obdolženec. Oškodovanec nima možnosti vlaganja tega izrednega pravnega sredstva, pač pa lahko poda pobudo vrhovnemu državnemu tožilcu, da ta vloži zahtevo za varstvo zakonitosti; tožilec pa na njegov predlog ni vezan. Oškodovanec tradicionalno tudi ni bil aktivno legitimiran za vložitev ustavne pritožbe zoper pravnomočno odločbo.¹²

Vendar pa se razumevanje vloge oškodovanca v kazenskem postopku v zadnjih desetletjih zelo spreminja: od stranskega udeleženca kazenskega postopka vedno bolj postaja njegov aktivni dejavnik.¹³ To se kaže tako v aktivnejši vlogi oškodovanca v samem teku kazenskega postopka (npr. podati mora soglasje v postopkih odvratanja po (npr. prvi odstavek 162. člena ZKP)) kot na primer v razširjenih možnostih vlaganja pravnih sredstev.¹⁴¹⁵¹⁶ Vse to je posledica novega razumevanja vloge žrtve, ki je našlo

¹¹ To so obtoženčev zakonec oziroma oseba, s katero živi v zunajzakonski skupnosti, krvni sorodnik v ravni vrsti, posvojitelj, posvojenec, brat, sestra in rejnik. Glede razlik med zahtevo za varstvo zakonitosti in ustavno pritožbo v primeru, da vlagatelj med postopkom umre, glej sklep Ustavnega sodišča št. Up-608/14.

¹² Glej sklep št. Up-285/97 Z dne 10. 5. 2001.

¹³ Glej recimo E. A. O'Hare, *Victim Participation in the Criminal Process*, *Journal of Law and Policy*, let. 13, št. 1 (2005), str. 229–247, D. E. Beloof, *Weighing Crime Victims' Interests in Judicially Crafted Criminal Procedure*, *Catholic University Law Review*, let. 56, št. 4 (2007), str. 1135–1170, I. Vanfraechem, A. Pemberton, F. Mukwiza Ndahinda (ur.), *Justice for Victims: Perspective on Rights, Transition and Reconciliation*, Routledge, London 2014.

¹⁴ M. Bošnjak, *Izbirni mehanizmi v kazenskem postopku*, *Zbornik znanstvenih razprav*, 2006. str.

¹⁵ —65.

¹⁶ Direktiva 2012/291/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ. Glej tudi M. Groenhuijsen, A. Pemberton, *The EU framework decision for victims of crime*, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, let. 17, št. (2009), str. 43–59, K. Lauwaert, *Restorative justice in the 2012 EU Victims Directive: a right to quality service, but no right to equal access for victims of crime*, *Restorative Justice*, 1/3 (2013), str. 414–425.

svoj pravni okvir tudi v zakonodaji mednarodnih institucij: El..J ¹¹ in Sveta Evrope, ¹⁷ posledično pa tudi v sodni praksi mednarodnih sodišč.

Ta trend je vplival tudi na razumevanje položaja žrtve v postopkih pred Ustavnim sodiščem. Ustavno sodišče je s sklepom št. U-I-95/14, Up-320/14, U-I-5/17 in odločbo št. Up-320/14, 0-1-5/17 odstopilo od ustaljene presoje, da oškodovanec kaznivega dejanja ni upravičena oseba za vložitev ustavne pritožbe zoper pravnomočno sodno odločbo, s katero se je končal kazenski postopek. Postavilo je zahtevo, da morajo biti tudi oškodovancu zagotovljena temeljna procesna jamstva. Od tedaj velja, da je oškodovanec lahko upravičena oseba za vložitev ustavne pritožbe zoper sodbe, izdane v kazenskem postopku, ter da ima v kazenskem postopku širši pravni interes kot le varstvo premoženjskopravnega zahtevka (št. Up-320/14, U-I-5/17, tč. 20). Oškodovanec je v slovenskem kazenskem procesnem pravu opredeljen kot oseba, ki ji je s kaznivim dejanjem prekršena ali ogrožena določena osebna ali premoženjska pravica. Izvršitev kaznivega dejanja pomeni bodisi ogrožitev bodisi poškodbo določene dobrine, katere "imetnik" je oškodovanec; ta pa je lahko bodisi premoženjska bodisi nepremoženjska pravica, ki vključuje tudi osebne pravice. Oškodovancu so procesne pravice podeljene zato, da se v kazenskem postopku v zadostni meri zagotavlja spoštovanje njegovega osebnega dostojanstva kot žrtve kaznivega dejanja (št. Up-320/14, U-I-5/17, tč. 23). Izvršitev kaznivega dejanja zoper oškodovanca lahko namreč pomeni hud poseg v njegovo pravno zavarovano dobrino in v njegovo osebno dostojanstvo (34. člen Ustave).

Ustavno sodišče se pri tem sklicuje tudi na Direktivo 2012/29/EU, katere namen je širši od zagotovitve povračila premoženjske škode. Žrtve imajo (med drugim) pravico pojasniti okoliščine kaznivega dejanja ter zagotoviti svoje dokaze na način, ki je razumljiv pristojnim organom (right to be heard), obravnavane morajo biti spoštljivo, omogočeno pa jim mora biti tudi uveljavljanje svojih pravic, s čimer se žrtvi kaznivega dejanja zagotovita tudi dostojanstvo in varnost. Namen Direktive je žrtvi zagotoviti tudi da pojasni svojo plat zgodbe in prispeva k razjasnitvi dejanskega stanja zadeve oziroma k ugotovitvi resnice (št. Up-320/14, U-I-5/17, tč. 24). Na podlagi vsega povedanega Ustavno sodišče ugotavlja, da se je položaj oškodovanca močno približal položaju stranke (št. Up-320/14, U-I-5/17, tt. 14). Gotovo torej je, da vloga oškodovanca v kazenskih postopkih postaja vedno bolj pomembna in da se jasno kaže trend večanja

¹⁷ Recommendation Rec(2006)8 of the Committee of Ministers to Member States on assistance to crime victims.

njegovih procesnih pooblastil: tako v mednarodnem prostoru kot tudi v naši sodni praksi.¹⁸¹⁹

III. O izpolnjenosti procesnih predpostavk

Primer Rupnik je nedvomno poseben primer glede številnih vprašanj: kdaj so izčrpana pravna sredstva (npr. ali bi moral pritožnik počakati na konec ponovljenega postopka), statusa oškodovanca oz. žrtve (kdo je oškodovanec, ko gre za kazniva dejanja iz časa II. svetovne vojne), vprašanja pravic žrtve pri teh na novo odprtih postopkih, pomena dejstva, da so obsojenci in neposredni oškodovanci v večini primerov že pokojni, in nenazadnje simbolnega pomena razveljavljenih obsodb. Ustavno pritožbo« je v našem primeru vložil vnuk žrtve vojnega nasilja.²⁰ Ustavno pritožbo vlaga zoper sodbo Vrhovnega sodišča, ki je razveljavilo obsodilno sodbo Vojaškega sodišča IV. armade št. I Sod 1 17/46 z dne 10. 8. 1946, s katero je bil Leon Rupnik spoznan za krivega, in zadevo vrnilo v ponovno sojenje Okrožnemu sodišču v Ljubljani. Pritožnik navaja, da so mu bile z razveljavitvijo te sodbe kršene številne človekove pravice; navaja kršitve 1., 2., 3., 8., 15., 14., 17., 18., 21., 23., 34., 35. in 153. člena Ustave ter 3., 5., 6., 8., 13. in 14. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pritožnik trdi, da svojih pravic ne bo mogel uveljavljati v novem kazenskem postopku, saj do novega sojenja nikoli ne bo prišlo. V ustavni pritožbi pritožnik zatrjuje, da bo kazenski postopek zoper Rupnika v skladu s 139. členom ZKP gotovo ustavljen (kar se je v času odločanja o ustavni pritožbi tudi **zgodilo**),¹⁶ v novem postopku pa ne bo imel učinkovitih pravnih sredstev za varovanje svojih pravic. Zato je njegova edina možnost za zaščito svojih pravic ustavna pritožba.

Za razumevanje vprašanja izčrpanosti pravnih sredstev je treba vedeti, da celo v primeru če bi drugostopenjsko sodišče pritožniku v novem postopku priznalo pravico do pritožbe zoper sklep o ustavitvi postopka (po splošnem 399. členu ZKP), bi s takim pravnim sredstvom lahko dosegel kvečjemu razveljavitev sklepa o ustavitvi postopka in vrnitev zadeve na prvostopenjsko sodišče. To pa v zadevi še vedno ne bi moglo soditi v klasičnem smislu besede, kjer bi na podlagi kontradiktornega postopka lahko prišlo do vsebinsko vsaj dveh različnih odločitev.¹⁷ ZKP takšnega ponovnega "sojenja" za davno času zapadle zadeve ne ureja. Takšno sojenje bi bilo tudi pojmovno nemogoče:

¹⁸ ESCP gre v tem pogledu še korak dlje: v nekaterih primerih omogoča celo, da oškodovanec v kazenskem postopku varuje vsebino svojih pravic in ne samo temeljnih procesnih jamstev. Na področju varovanja časti in dobrega imena glej recimo zadevi Pfeifer proti Avstriji Z dne 15. 1. 2007 in Caragea proti Romuniji Z dne 8. 12. 2015.

¹⁹ Pritožnik je vložil tudi pobudo za začetek postopka za oceno ustavnosti, o kateri še ni bilo odločeno.

²⁰ Status žrtve vojnega nasilja je bil priznan njegovi stari mami Mariji Kuntič Z odločbo Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve Z dne 20. 9. 2001. Na Ustavnem sodišču sta še dve ustavni pritožbi zoper razveljavite iste sodbe.

postopanje na podlagi obtožnice iz leta 1946, za kazniva dejanja (vključno s sankcijami), ki jih sodobna zakonodaja ne pozna, mrtev obdolženec in nemoč izvajanja tako starih dokazov, so dovolj trdni argumenti za to trditev. Zato pritožnik v novem postopku res nima učinkovitih pravnih sredstev za zaščito svojih pravic.

Možnost vlaganja zahteve za varstvo zakonitosti za procese, ki so pravnomočno zaključeni že več desetletij, je posegla v strukturo ZKP, ki zahtevo za varstvo zakonitosti koncipira kot pravno sredstvo zoper aktualne zadeve. Zato je pritožnikov pravni interes vezan na možnost sodelovanja v postopku presoje izrednega pravnega sredstva oz. na izpodbijanje razveljavitvene sodbe Vrhovnega sodišča in ne na možnosti vložitve pravnih sredstev zoper sodne odločbe v ponovljenem postopku pred sodišči prve in druge stopnje (celo če bi ta obstajala). Pritožnik v postopku pred Vrhovnim sodišče nima nikakršnih pravnih mehanizmov niti pravnih sredstev, s katerimi bi lahko učinkovito uveljavljal svoje

¹⁶ Preseneča tudi dolgo odločanje Ustavnega sodišča v tej zadevi, saj je bilo v tej zadevi predlagano začasno zadržanje. Pobuda in ustavna pritožba sta bili namreč vloženi 6. 3. 2020, o zadevi pa odločamo novembra 2020, torej kar 8 mesecev po vložitvi pravnega sredstva.

¹⁷ Pri tem je povsem vseeno, ali gre pri ponovljenem postopku za sojenje ali za postopek preizkusa zakonitosti prejšnje pravnomočne sodbe. V obeh primerih je nov postopek organiziran tako, da lahko pride do dveh različnih meritornih odločitev. Glej pravno mnenje občne seje Vrhovnega sodišča RS z dne 16. 6. 1999. Glej tudi odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-92/97.

pravice, zato pravnih sredstev tudi ne more izčrpati.²¹²² V tem smislu procesna predpostavka izčrpanosti sploh ne more biti izpolnjena, saj ne obstajajo pravna sredstva, ki bi jih pritožnik sploh lahko izčrpal.

Glede na to, da je zakonodajalec omogočil vlaganje zahtev za varstvo zakonitosti tudi za že davno zaključene kazenske postopke, katerih obsojenci so mrtvi, in podelil pravico vlaganja teh sredstev globoko mimo trimesečnega roka tudi še živečim sorodnikom obsojencev, bi bilo pri odločanju o takšnih postopkih nerazumno in nepošteno a priori odrekati vsaj določeno raven varstva procesnih pravic tudi potomcem žrtev.²³ Razumljivo je, da nihče, niti žrtve kaznivih dejanj, nima pravice do obsodilne sodbe, glede na spremenjeno razumevanje vloge žrtev in njihovega položaja

²¹ Glede pravice sodelovanja v postopkih S pravnimi sredstvi glej K. Braun, *Victim Participation Post Trial: Appeals and Early Release*, v: K. Braun, *Victim Participation Rights*, Palgrave, London

²², str. 175-202.

²³ Seveda a fortiori to velja tudi za še živeče žrtve.

v postopku pa je razumno razpravljati o tem, ali bi morali imeti tudi potomci žrtev v takšnem postopku nekatere procesne pravice.

dr. Katja Šugman Stubbs l.r.
Sodnica

dr. Špelca Mežnar l.r.
Sodnica